

Studiedag in Soest van platform Kerk & Israël **Lijdt de kerk aan bloedarmoede? Ja, als ze Israël vergeet**

Soest - Doet de geschiedenis van Israël en de volkeren in het christendom echt mee, of draait het uiteindelijk toch om het persoonlijke zielenheil? Een vraag die in Soest tot boeiende lezingen en flinke discussies leidde, ervoer Wessel ten Boom.

Stond vorig jaar de joodse schrijver Elie Wiesel centraal, maandag ging de jaarlijkse studiedag van het platform Appèl Kerk en Israël over de vraag of het christelijk geloof zich laat 'schokken' door de geschiedenis.

De ruim zeventig mensen hoorden twee referaten. Rinse Reeling Brouwer, hoofddocent dogmageschiedenis in Kampen, verwoordde vooral een historisch-filosofische benadering van de geschiedenis; ir. Jan van der Graaf, voormalig secretaris van de Gereformeerde Bond, bleef wat dichter bij zijn geloof. Maar beide gezichtspunten hadden gemeen dat de centrale vraag niet zo makkelijk te beantwoorden is.

Onder geschiedenis verstaan we niet zomaar alles wat zich ooit heeft afgespeeld, maar in de eerste plaats het besef van een voortgaan in de tijd. We komen ergens vandaan en we gaan ergens naartoe, verkeren tussen 'oorsprong' en 'doel'. Reeling Brouwer hield een pittige, maar interessante voordracht over de vraag in hoeverre het christendom deze gedachte van voortgang de wereld in heeft gebracht en gestimuleerd heeft, en in hoeverre het dit besef heeft geblokkeerd of zelfs ondermijnd. Voor beide aspecten is iets te zeggen, omdat in het christendom zelf beide tendensen naast elkaar bestaan.

Kringetje

Aan de ene kant zijn daar de profeten die, tegen het heidens besef in van tijd als een eeuwig sterven en geboren worden, weten van een toekomst voor Israël en de volkeren. Israël draait niet eeuwig in een kringetje rond, maar is 'op weg naar morgen', op weg naar een nieuw bestaan van hemel en aarde, en daarin worden ook de volken gezegend. Nu weten de profeten van nederlagen op deze weg en van het wonder dat deze beloofde toekomst tegelijk al onder ons is, denk aan de sabbat, als teken van de eindtijd. Het is dus geen lijnrechte en eenvoudige, maar een kronkelige en wonderlijke weg. „Zij spelen met hun stof”, zoals Reeling Brouwer zei. Maar dat we hoe dan ook een weg gaan, is een bijbels besef dat zijn uitwerking in onze cultuur niet heeft gemist. Vandaaruit valt er dus een principieel 'ja' te zeggen op de vraag of het christelijk geloof weet heeft van de geschiedenis. Maar er is ook een andere kant.

De apostelen spreken van het 'laatste der dagen'. In Christus is het einde van de tijd en het einde van de geschiedenis aangebroken. Volgens de Duitse theoloog Overbeck (hij leefde rond 1900) is de oorsprong van het christendom nu juist gelegen in het besef van het nabije einde. Door kruis en opstanding is de tijd in wezen al voorbijgegaan; is ze afgebroken, gestopt, tot haar eindpunt gekomen. Hier gaat het dus niet meer om het voortgaan van de tijd met noties als belofte en verwachting, maar om de 'messiaanse tijd' die haaks staat op de onze: het rijk van de genade, het rijk van Christus, waarin de tijd is voleindigd maar ook afgelopen.

Wereldagenda

In overeenstemming daarmee zijn christenen geen historisch volk, maar de gemeenschap van joden en heidenen die weten van dit aangebroken 'einde van de tijd'.

Duidelijk is dat het christendom daarmee ook iets op de wereldagenda heeft gezet dat zich juist tegen de tijd en dus tegen de geschiedenis keert. 'Eeuwigheid' is niet zozeer het verlengde van de tijd of een zachte deken boven de tijd, maar vormt een probléem voor de tijd.

Wie hier op aarde door Christus wordt aangeraakt, staat voortaan anders in de tijd; wordt ook een vreemdeling in de geschiedenis. En spannend wordt het dan natuurlijk pas echt, als we zien hoe iemand als kerkvader Augustinus - hij werd verrassend genoeg vaak genoemd op deze dag - beide polen van 'tijd' en 'eeuwigheid' steeds weer op elkaar betreft en hoe Israël en de joden daarbij hun eigen betekenis behouden.

Eigenlijk is het steeds weer de vraag, zo maakte Reeling Brouwer duidelijk, waarom de kerk er voor kiest het Oude Testament niet prijs te geven. Blijkbaar heeft het Oude Testament, en in het verlengde daarvan Israël, een eigen substantie die onmisbaar is voor ons verstaan van de eeuwigheid, van het Koninkrijk van God.

Van der Graaf citeerde in zijn lezing de oud-secretaris van de (hervormde) Raad voor de verhouding van Kerk en Israël, Sam Gerssen, die sprak over de „tragiek van het schisma”(splitsing) tussen kerk en synagoge. Deze theologische én historische breuk is het eigenlijke schisma in de wereldgeschiedenis, dat in betekenis voorafgaat aan alle kerkelijke schisma's nadien. Aan dit schisma zitten twee aspecten vast: aan de ene kant het raadsel van het ongeloof van de joden en aan de andere kant de zelfverheffing van de kerk ten opzichte van deze joden.

Hoezeer dit uiteengaan historisch allemaal valt aan te wijzen en te begrijpen vanuit het geding van Jezus als de messias van Israël; het wel of niet tegen de Romeinen in opstand komen; de noodzakelijke bescherming van de synagoge tegen 'kettters' en de noodzaak van de kerk om zichzelf rondom Jezus te organiseren - theologisch blijft het een raadsel welke wegen God hier wilde en wil gaan. En het is met name de Nadere Reformatie, die in de zeventiende eeuw in correctie op kerkhervormer Calvijn is ontstaan en de bakermat is van de bevindelijke gereformeerde gezindte in ons land, waar dit geheim van Gods weg met Israël wordt bewaard, zo meende Van der Graaf.

Is er dus bloedarmoede in onze kerken? Ja zeker, want hoezeer het persoonlijke geloof ook belangrijk is - Van der Graaf haalde hier fel uit naar de bevrijdingstheologie en in het verlengde daarvan de Palestijnse christenen die onlangs een Kairos-document publiceerden met daarin de oproep Israël te boycotten -, dit geloof mag nooit zo overheersend worden dat Israël en zijn toekomst, en daarmee ook de wereldwijde toekomst voor de volken, mag worden vergeten.

Van der Graaf toonde zich dan ook dankbaar voor een geschrift als Fundamenten en perspectieven uit 1949 waaruit een nieuwe oriëntatie sprak op het Koninkrijk van God, en in het verlengde waarvan aan de jonge staat Israël een plaats kon worden gegeven. Toch waarschuwde Van der Graaf ook uitdrukkelijk voor generalisaties. Kerk en theologie hebben genoeg 'schatten' in zich die niet aan bloedarmoede lijden. Waar hij tot slot voor pleitte was een 'wederkerigheid' tussen kerk en synagoge in hun Schriftverstaan, met daaraan gekoppeld een blijvende nabijheid om te luisteren én te spreken.

Scherpst van de snede

Al botste het hier en daar heftig, het belang van een dergelijke dag kon niemand ontgaan. Duidelijk werd dat op het vlak van Kerk en Israël geschiedenis en geloof elkaar op het scherpst van de snede raken. Niemand kwam er dan ook helemaal uit. Maar in elk geval lijkt wel of de kerk steeds weer voor de vraag staat of zij zonder de joden kan geloven.

En dat er hoe dan ook iets wezenlijks verloren gaat als deze vraag niet eens meer leeft, ook als we het antwoord schuldig blijven. Volop stof dus voor een nieuw jaar.
i De lezingen van dr. Rinse Reeling Brouwer en ir. Jan van der Graaf staan in hun geheel op de website www.appelkerkenisraël.nl
i Dr. W.H. ten Boom is theoloog en woont in Didam